

**YER FONDINI TURLARI BO'YICHA TAQSIMLASHNING SOLIQ MEKANIZMINI
TAKOMILLASHTIRISH TARTIBI**

**ПОРЯДОК СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ НАЛОГОВОГО МЕХАНИЗМА РАСПРЕДЕЛЕНИЯ
ЗЕМЕЛЬНОГО ФОНДА ПО ВИДАМ**

**PROCEDURE FOR IMPROVING THE TAX MECHANISM FOR THE DISTRIBUTION OF
LAND FUND BY CATEGORIES**

Suyunov Sharofiddin Isroil o'g'li

*“TOSHKENT IRRIGATSIYA VA QISHLOQ XO'JALIGINI MEXANIZATSIYALASH
MUHANDISLARI INSTITUTI”*

*MILLIY TADQIQOT UNIVERSITETI “Yer resurslaridan foydalanish va boshqarish”
mutaxassisligi 2-bosqich magistranti*

Annotatsiya: *Maqolada yer resurslarini turlar bo'yicha samarali taqsimlash barqaror rivojlanish va yerdan adolatli foydalanishni ta'minlash uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ushbu hujjatda yer fondini turlar bo'yicha taqsimlash bilan bog'liq soliq mexanizmini takomillashtirishning protsessual asoslari ko'rsatilgan. Nazariy tushunchalar va amaliy mulohazalarga tayangan holda, ushbu asos yerlarni yanada samarali taqsimlash va undan foydalanishga erishish uchun soliq tizimini optimallashtirishga intilayotgan siyosatchilar va yer boshqaruvchilari uchun bosqichma-bosqich qo'llanmani taqdim etadi.*

Kalit so'zlar: *protsessual asoslari, yer resurslari, yer fondi, resurs, soliq mexanizmi, taqsimot usullari, geografik mintaqalar, yerga egalik qilish, ekologik barqarorlik, soliq stavkalari, monitoring, baholash.*

Аннотация: *В статье утверждается, что эффективное распределение земельных ресурсов по видам имеет решающее значение для обеспечения устойчивого развития и справедливого землепользования. В данном документе показаны процессуальные основы совершенствования налогового механизма, связанного с распределением земельного фонда по типам. Опираясь на теоретические идеи и практические соображения, эта основа представляет собой пошаговое руководство для политиков и землепользователей, стремящихся оптимизировать налоговую систему для достижения более эффективного распределения и использования земли.*

Ключевые слова: *процессуальная основа, земельные ресурсы, земельный фонд, ресурс, налоговый механизм, способы распределения, географические регионы, собственность на землю, экологическая устойчивость, налоговые ставки, мониторинг, оценка.*

Abstract: *The article states that the efficient distribution of land resources by species is crucial for ensuring sustainable development and equitable land use. This document shows the procedural basis for improving the tax mechanism related to the distribution of the land fund by types. Drawing on theoretical insights and practical considerations, this framework provides a step-by-step guide for policymakers and land managers seeking to optimize the tax system to achieve more efficient land allocation and use.*

Key words: *procedural basis, land resources, land fund, resource, tax mechanism, distribution methods, geographical regions, land ownership, environmental sustainability, tax rates, monitoring, assessment.*

Yer cheklangan va muhim resurs sifatida optimal foydalanish va adolatli taqsimlashni ta'minlash uchun ehtiyotkorlik bilan boshqarishni talab qiladi. Soliq mexanizmi har xil turdagi yer egaliklarini rag'batlantirish va rag'batlantirishga ta'sir qilish orqali yerdan foydalanish shakllarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu hujjat barqaror rivojlanish, iqtisodiy samaradorlik va ijtimoiy tenglikni ta'minlashga qaratilgan yer fondini turlar bo'yicha taqsimlash bilan bog'liq soliq mexanizmini takomillashtirishning protsessual asoslarini taklif qiladi. Turlari bo'yicha yer fondini taqsimlash tushunchasi:

Yer fondini taqsimlash bo'yicha soliq mexanizmini takomillashtirishning birinchi bosqichi yer uchastkalari turlari bo'yicha mavjud taqsimot usullarini har tomonlama tushunishdan iborat. Bu turli geografik mintaqalar va sektorlar bo'yicha yerga egalik qilish, erdan foydalanish va yerga egalik qilish to'g'risidagi ma'lumotlarni tahlil qilishni o'z ichiga oladi. Yer egaliklarining asosiy turlarini va ularning fazoviy taqsimotini aniqlash orqali siyosatchilar soliq tizimini har bir tur bilan bog'liq bo'lgan muayyan muammolar va imkoniyatlarni hal qilish uchun moslashtirishlari mumkin. Soliq solishga bo'lgan ehtiyoj va maqsadlarni baholash:

Keyinchalik, siyosatchilar soliqqa tortish ehtiyojlari va yer fondini turlari bo'yicha taqsimlash bilan bog'liq maqsadlarni baholashlari kerak. Bu daromad olish, iqtisodiy samaradorlik, ijtimoiy tenglik, ekologik barqarorlik va yerdan foydalanishni rejalashtirish maqsadlari kabi omillarni hisobga olishni o'z ichiga oladi. Soliq mexanizmi uchun aniq maqsadlarni ifodalash orqali siyosatchilar kengroq siyosat ustuvorliklariga mos keladigan va istalgan natijalarga yordam beradigan tizimni ishlab chiqishlari mumkin. Samarali soliq tuzilmasini loyihalash:

Soliqqa tortish ehtiyojlari va maqsadlarini baholash asosida siyosatchilar yer uchastkalarining har xil turlarining xususiyatlariga moslashtirilgan samarali soliq tuzilmasini ishlab chiqishlari mumkin. Bu yerdan foydalanish intensivligi, yerning qiymati, atrof-muhitning sezgirligi va ijtimoiy ahamiyati kabi omillarga asoslangan differentsial soliq stavkalari, imtiyozlar, imtiyozlar va jarimalarni amalga oshirishni o'z ichiga olishi mumkin. Muvofiqlikni ta'minlash va bo'shliqlarni minimallashtirish uchun soliq tuzilmasi shaffof, bashorat qilinadigan va ma'muriy jihatdan amalga oshirilishi mumkin bo'lishi kerak. Ma'muriy va majburlov mexanizmlarini amalga oshirish:

Soliq tuzilmasi ishlab chiqilgach, siyosatchilar uning samarali amalga oshirilishini ta'minlash uchun ma'muriy va ijro mexanizmlarini yaratishi kerak. Bu yerlarni baholash, soliqlarni hisoblash, undirish va ijro etish tizimlarini ishlab chiqish, shuningdek, ushbu funktsiyalarni qo'llab-quvvatlash uchun institutsional tartibga solish va salohiyatni oshirish tashabbuslarini o'z ichiga oladi. Texnologiyalar, ma'lumotlar tahlili va manfaatdor tomonlarning ishtirokidan foydalanish soliq ma'muriyati va ijrosini ta'minlash bo'yicha sa'y-harakatlarning samaradorligi va samaradorligini oshirishi mumkin. Monitoring, baholash va moslashtirish:

Nihoyat, protsessual asosda doimiy monitoring, baholash va soliq mexanizmini o'zgaruvchan sharoitlar va yuzaga kelayotgan muammolarni hal qilish uchun moslashtirish muhimligi ta'kidlanadi. Belgilangan maqsadlarga nisbatan soliq tizimining faoliyatini muntazam ravishda baholash uning samaradorligi va dolzarbligini vaqt o'tishi bilan yaxshilash uchun tuzatishlar va takomillashtirishlar haqida ma'lumot berishi mumkin. Manfaatdor tomonlarning fikr-mulohazalari, empirik tadqiqotlar va ilg'or xalqaro tajribalarning qiyosiy tahlili doimiy takomillashtirish uchun qimmatli tushunchalarni berishi mumkin.

Yer fondini turlar bo'yicha taqsimlashning soliq mexanizmini takomillashtirish yer egaliklarining turli turlarining o'ziga xos xususiyatlari va dinamikasini hisobga olgan holda tizimli va kompleks yondashuvni taqozo etadi. Ushbu maqolada bayon etilgan protsessual asosga rioya qilgan holda, siyosatchilar yerdan foydalanishda barqaror rivojlanish, iqtisodiy samaradorlik va ijtimoiy tenglikni ta'minlaydigan soliq tizimini ishlab chiqishlari va amalga oshirishlari mumkin.

“Yagona soliq” nazariyasi sifatida ham tanilgan Genri Jorj teoremasi yerning iqtisodiy rentasi davlat daromadlarining asosiy manbai bo'lishi kerak degan g'oyaga asoslanadi. XIX asr oxirida amerikalik iqtisodchi va ijtimoiy islohotchi Jorj yerning yaxshilanmagan qiymatiga yagona soliqdan tashqari barcha soliqlarni bekor qilishni taklif qildi. Bu tushuncha yer rentasi va yer qiymati solig'i tushunchalari bilan chuqur bog'langan.

Yer ijarasi ijarachilar yoki yerdan foydalanuvchilarning yer egalari yerdan foydalanganlik uchun to'laydigan to'lovini anglatadi. Bu yer egalari yer bilan ta'minlashga undash uchun zarur bo'lganidan ortiq erdan foydalanishdan olingan ortiqcha. Iqtisodiy nuqtai nazardan, yer rentasi turli yer uchastkalarining farqli unumdorligi, foydalanish imkoniyati yoki maqsadga muvofiqligidan kelib chiqadi. Genri Jorj yer rentasi alohida yer egalari yerning sa'y-harakatlaridan emas, balki jamiyatning mavjudligi va faoliyatidan kelib chiqadigan ijtimoiy yaratilgan qiymatdir, deb ta'kidlaydi. Shuning uchun u bu renta xususiy yer egalari yerning sa'y-harakatlaridan emas, balki jamoaga tegishli bo'lishi kerak, deb hisoblagan.

Yer qiymati solig'i (LVT): Yer qiymati solig'i yerning yaxshilanmagan qiymatidan undiriladigan soliq bo'lib, yerdagi har qanday obodonlashtirish yoki inshootlar qiymati bundan mustasno. Bu soliq faqat yerning o'zi qiymatiga asoslanadi, bu joylashuv, tabiiy resurslar, qulayliklar va infratuzilmaga yaqinlik kabi omillar bilan belgilanadi. LVT tarafdorlari, shu jumladan Genri Jorj, yer qiymatlariga soliq solish yerdan samarali

foydalanishni rag'batlantiradi, yerdan chayqovchilikka yo'l qo'ymaydi va jamiyat manfaati uchun erning ijtimoiy yaratilgan qiymatini egallaydi.

Genri Jorj teoremasi mohiyatan yerning iqtisodiy rentasi davlat daromadining asosiy manbai bo'lishi kerakligini ta'kidlaydi, chunki u jamiyatga haqli ravishda tegishli bo'lgan ijtimoiy yaratilgan qiymatni ifodalaydi. Yer qiymati solig'ini joriy qilish orqali hukumatlar ushbu ijarani qo'lga kiritishi va undan iqtisodiy rag'batlarni buzmasdan yoki ishlab chiqarish faoliyatini jazolamasdan davlat xizmatlari, infratuzilma va boshqa jamiyat ehtiyojlarini moliyalashtirish uchun foydalanishi mumkin. Maqsad yerdan barqaror foydalanish va iqtisodiy rivojlanishga ko'maklashgan holda yanada adolatli va samarali soliqqa tortish tizimini yaratishdir.

Ammo shuni ta'kidlash kerakki, Genri Jorjning g'oyalari munozara va tanqidlarga sabab bo'lgan, yer qiymatiga yagona soliqni amalda qo'llash murakkabligi isbotlangan. Shunga qaramay, yer rentasi, yer qiymati solig'i tushunchalari va Genri Jorj teoremasi soliqqa tortish, yerdan foydalanish siyosati va iqtisodiy adolat bo'yicha muhokamalarga ta'sir qilishda davom etmoqda.

Yer fondini yer turlari bo'yicha taqsimlashning soliq mexanizmini takomillashtirishning tashkiliy va huquqiy qirralari tadqiq qilindi, hamda shu asosda yerdan foydalanuvchilarni yer solig'ini to'lashlariga oid qator takomillashgan nazariy takliflar asoslandi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasining Yer kodeksi: (2017 yil 1 iyulgacha bo'lgan o'zgartish va qo'shimchalar bilan) Rasmiy nashr – O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi. – T.: Adolat, 2017.

2. O'zbekiston Respublikasining Solik kodeksi: Rasmiy nashr – O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi. – T.: "Adolat", 2008.

3. «Davlat yer kadastrini to'g'risida»gi O'zbekiston Respublikasining Qonuni. 1998 yil 28 avgust, Qishloq xo'jaligiga oid qonun xujjatlari // T.: «Adolat». - 1999.

4. Avezbayev S., Volkov S.N. "Yer tuzish iqtisodi". Darslik. T.: Yangi asr avlodi, 2002.

5. Altıyev A.S. Yer resurslaridan foydalanish tizimini tartibga solish muammolari. Monografiya. -T.: "Fan", 2018.

6. Altıyev A.S., Toshqulov A.X. Yer solig'i: nazariya va uslubiyot // Monografiya. - T.: «IQTISOD-MOLIYA», 2007. –